

en met de Australiërs en Britten was men het verband kwijtgeraakt; zonder ter Poorten in te lichten hadden dezen zich zaterdag in de bergen ten zuidoosten van Bandoeng teruggetrokken in de hoop, de Japanners te kunnen bestoken totdat zij door schepen van Australië uit zouden worden opgehaald, maar voor de drie Nederlandse generaals stond vast dat geen enkel schip er in zou slagen de zuidkust van Java te bereiken, dat ook ter zee omsingeld was.

Al die feiten en omstandigheden waren ook aan van Starckenborgh bekend maar dat betekende niet dat zij zijn zienswijze bepaalden. Hij was gewend in politieke, niet in militaire begrippen te denken en hij zag het als vruchteloos om van de algemene overgave uit te gaan als van een vaststaand feit terwijl ze nog niet eens was geëist. Zou die eis worden gesteld, dan zou men wellicht, hoopte hij, aan de inwilliging voorwaarden kunnen verbinden – zou men niet de eigen positie fataal ondermijnen wanneer men de Japanner van meet af aan duidelijk maakte dat men tot overgave bereid was? Van Starckenborgh was gezant geweest voordat hij tot gouverneur-generaal was benoemd; hij had in zijn diplomatieke carrière geleerd wat onderhandelen was. Het ergerde hem dat de afloop van het te voeren gesprek voor de drie generaals kennelijk al vaststond. Ter Poorten lag hem bovendien niet als mens – hij had hem (het had ter Poorten gekwetst) nooit in vertrouwen genomen, hem niet eens geraadpleegd inzake de overdracht van het opperbevelhebberschap. Wat dit alles aan spanningen had doen ontstaan, kwam nu naar boven: het gesprek met ter Poorten en de twee onderbevelhebbers kende momenten waarop men haast als kemphanen tegenover elkaar stond. Van Starckenborgh slaagde er niet in, een gemeenschappelijke beleidslijn aanvaard te krijgen – opleggen kon hij die niet; hij was geen opperbevelhebber meer.

Men vertrok in drie auto's, alle gereden door inheemse chauffeurs; kussenslopen dienden als witte vlaggen. Voorop reed de auto met de drie generaals; in de tweede bevonden zich van Starckenborgh, zijn adjudant en de directeur van zijn kabinet, dr. P. J. A. Idenburg, in de derde het hoofd van de Algemene Secretarie van het gouvernement, J. M. Kiveron, en twee deskundigen inzake Japan, H. Hagenaar en dr. A. P. F. Hulswé – beiden waren verbonden geweest aan de Dienst der Oost-Aziatische Zaken die vóór de oorlog veel aandacht had besteed aan de Japanse spionage.

Spoedig werd het hotel *Isola* bereikt waar een Japanse officier in een eigen auto voorop ging rijden, nadien ging de kronkelende weg verder klimmen in de richting van Lembang. Op de hoogvlakte lagen hier en daar de rijstvelden van de inheemse bevolking en temidden daarvan haar